

3. Кузнецов О.О. Захист інформації та економічна безпека підприємства : [моногр.] / Олександр Олександрович Кузнецов [та ін.]. — Х. : ХНЕУ, 2008.
4. Професійна діяльність бухгалтера: аутсорсинг, ризики, захист інформації [Текст] : моногр. / Л.В. Чижевська [та ін.] ; Житомир. держ. технол. ун-т. — Житомир : ЖДТУ, 2011. — 403 с.
5. Введение в информационную безопасность / [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.hardline.ru/6/61/659/>

Я.О. Касярум. Формирование готовности специалистов экономического профиля к компетентной работе в корпоративных системах защиты информации

Автор рассматривает проблему готовности специалистов экономического профиля к компетентной работе в корпоративных системах защиты информации. Приведенные результаты исследования свидетельствуют о необходимости специального формирования данного качества у будущих специалистов в процессе их профессиональной подготовки в вузе.

Ключевые слова: специалист экономического профиля, корпоративная система защиты информации, готовность специалистов экономического профиля к компетентной работе в корпоративных системах защиты информации.

Y. Kasiarum. Readiness Formation of Specialists in Economics to Competent Work in the Corporate Information Systems Security

An author examines the problem of readiness of specialists in economics to competent work in the corporate information systems security. The results of research testify to necessary special development of such skill in the process of future specialists training at the university.

Key words: specialist in economics, corporate information systems security, readiness of specialists in economics to competent work in the corporate information systems security.

УДК 37.013:02

О.Є. Матвійчук,

*доцент кафедри методики суспільно-гуманітарної освіти та виховання
Київського університету імені Бориса Грінченка,
кандидат педагогічних наук, доцент*

БІБЛІОТЕЧНА ПЕДАГОГІКА

У статті висвітлюється процес керівництва читанням як основний принцип бібліотечної педагогіки. Уточнено сутність понять «бібліотечна педагогіка», «бібліопсихологія», «бібліософія». Аналізуються погляди дослідників щодо розвитку бібліотечної педагогіки, її форм та методів.

Ключові слова: бібліотечна педагогіка, керівництво читанням, бібліотека, бібліопсихологія, бібліософія.

На сучасному етапі розвитку суспільства, зважаючи на зростання значення електронних носіїв інформації і разом з ними книги, яка досить добре співіснує з інформаційними технологіями, виникає проблема пошуку нових форм і методів бібліотечної педагогіки задля залучення молодого покоління до читання. Читання визначається як реакція людей на будь-який текст, одиниця спілкування або цілісна сукупність комунікативно-пізнавальних елементів, сконструйованих у певну смислову структуру [9]. Педагогічні функції бібліотек, які працюють з дітьми (шкільні, дитячі, юнацькі), визнані давно. На формування сучасної концепції розвитку бібліотеки великий вплив здійснила філософія просвітництва, коли читання розглядалось як процес залучення до знань. Ці ідеї знайшли свій розвиток і в педагогічній теорії бібліотечної справи, яка пов'язана із формуванням позашкільної освіти. Зокрема, при бібліотеках і музеях почали організовуватись лекторії, вечори та інші форми просвітницької діяльності.

З метою найбільш повної реалізації покладених на бібліотеку функцій поступово розвивається новий напрям — бібліотечна педагогіка як особливий міждисциплінарний розділ бібліотекознавства, який формується на основі синтезу з педагогікою [1; 7; 9]. Предметом даної науки є педагогічні аспекти бібліотечної діяльності, базисом — книга і читач. Від початку свого розвитку бібліотечна педагогіка відрізнялась від класно-урочної системи освіти і навчання, її сутнісними аспектами були і залишаються свобода спілкування бібліотекаря з читачем, постійний моніторинг його інтересів, рекомендації кращих книг, відсутність домашніх завдань, постійна допомога дитині у пошуку відповідей на питання, які її цікавлять.

Бібліотечну педагогіку досліджували А. Айзенберг, Х. Алчевська, А. Ванеєв, Д. Балака, Н. Збаровська, А. Покровський, О. Чубар'ян, В. Терьошин, І. Тихомирова, Л. Хавкіна та ін. Одним з основоположників бібліотечної педагогіки був І. Кант. Він, зокрема, дослідив теоретичну складову понять «культура», «пізнання», «творчість», «просвіта», «виховання», «навчання», багато уваги приділяв читанню і написанню книг, роботі у бібліотеці. У своїх працях він виділяє феномен «читаюча публіка», уявляє її як розумну аудиторію, до якої варто апелювати, ставлячи запитання, що допомагають опонентам сконцентруватись на поставленій проблемі. У праці «Що таке книга?» І. Кант так відповідає на це запитання: «Книга є фізичним виробом, книга — це звернення видавця до публіки» [5; 7; 8].

Вже багато років точаться дискусії про бібліотечну педагогіку на шпальтах періодичної бібліотекознавчої і педагогічної преси, на різних конференціях, семінарах, але ще більш актуальними вони стають сьогодні. Це пов'язано з упровадженням інформаційних технологій і відповідно з необхідністю формування в учнів важливих для життя в сучасному суспільстві навчально-інформаційних вмінь.

Термін «бібліотечна педагогіка» у 1915 р. у науковий обіг ввів Б. Гушчін у журналі «Бібліотекар». Автор сформулював основні ідеї цієї науки, а також професійні вимоги до бібліотекарів, які працюють з дітьми, зокрема, навчання читачів процесу свідомого читання [9]. На відміну від шкільної, бібліотечна педагогіка реалізується на основі добровільності суб'єктів бібліотечного спілкування у всіх проявах. При цьому важливо не тільки задовольняти, але й педагогічно коригувати інформаційні, освітні, дозвілєві потреби користувачів бібліотеки.

Л. Хавкіна зазначала, що існують три головні шляхи, якими поширюється народна освіта: школа, позашкільна освіта і самоосвіта. Школа дає головні знання, вміння, навички для подальшої самостійності набуття знань. Позашкільна освіта пробуджує думку, розширює кругозір, сприяє розвитку; самоосвіта — результат самодіяльності. Для всіх цих частин цеглом, цеглою слугує книга [11].

Д. Балака у 20-ті роки ХХ ст. у книзі «Бібліотека в системі сучасної педагогіки» обґрунтував поняття «бібліотечна педагогіка» і ототожнив його з керівництвом читанням. Пізніше з'явився термін «педагогіка читання» — наука про організацію виховного впливу через книгу, а також інші терміни: «бібліотечне орієнтування», «актуалізація читання». У своїх публікаціях Д. Балака аналізує ідеї виховання позашкільної освіти, праці Коменського, Руссо, Песталоцці, Герберта Спенсера і робить висновки про те, що бібліотека завжди здійснювала, реалізувала практичні завдання всіх педагогів, вона є початком і кінцем всієї педагогіки. Бібліологічна педагогіка (саме таке визначення дав Д. Балака) з'явилась в оточенні дисциплін, що вивчають книгу, читача, процес читання, психологію процесу читання [3; 4].

Бібліотекознавець М. Куфаєв визначав бібліотечну педагогіку як систему роботи з читання книг, визначив засоби і способи читання, що приводять до найкращого розуміння прочитаного [3; 4].

Бібліологічна педагогіка — наука про організований виховний вплив книгою і через книгу, теоретична наука, надбудова над практикою, яка має брати до вивчення не тільки читача бібліотеки, учасника позашкільних інституцій, але й учня школи, вивчати книгу, яка потрібна не тільки для позашкільного читання, але й підручники, організацію книжкового матеріалу [1; 7; 9; 10]. У контексті бібліотечної педагогіки на педагогічний процес впливають такі складові: вихованець-читач, виховне оточення, зміст матеріалу, їх взаємодія. Пріоритетом стає не тільки книга, а й читач, завданням — не тільки навчити читати, але й прищепити цілу низку навичок роботи з книгою, через книгу виховувати поведінку читачів у бібліотеці.

У 30-ті роки ХХ ст. бібліотечна педагогіка була зведена виключно до розробки авторитарного з боку бібліотекаря процесу керівництва читанням, що залишається актуальним і сьогодні. При цьому багато її положень є дискусійними, приміром, такі: керівництво читанням необхідне лише за бажання читача; заперечення керівництва читанням як процесу. Л. Хавкіна визначила керівництво читанням як допомогу читачу в тому, що і як читати, як зацікавити процесом читання [11]. Керівництво здійснюється під час читання художньої, навчальної та наукової літератури. Кінцевою метою процесу керівництва читанням є формування у користувачів знань, умінь та навичок аналітичної діяльності, зокрема: виділення найважливішої інформації у розділі, параграфі, уміння працювати з інформацією, яка міститься на титулі і звороті (автор, видавництво, анотація, зміст, передмова, додатки). При читанні статті чи параграфа рекомендується ознайомитись з абзацом, першими і останніми фразами, курсивом, які дають основний напрям змісту тексту та його побудови [6].

Важливо вміти виділити основну ідею, обдумувати її і представити у формі власних висновків. Необхідно пам'ятати, що керівництво — лише виховний момент, а кінцева його мета — вироблення у читача самостійності у виборі книг та осмисленні читання. Керівництво читанням — цілеспрямований вплив на зміст і характер читання з допомогою різноманітних форм і методів діяльності бібліотек. Керівництво читанням здійснюється бібліотекарем у формі спеціальних занять, консультацій, написання методичних рекомендацій, пам'яток, розміщених на стендах, у вигляді буклетів. Керівництво читанням включає допомогу читачам у виборі творів друку, інформації про літературу, сприяння формуванню нових читацьких інтересів і потреб, розумінню прочитаного.

Дослідник історії і культури Д. Лихачов сформулював декілька важливих принципів читання: любити читати, читати з інтересом, читати за своїм вибором, читати тільки в спокійній, неметушливій обстановці. З педагогічної, психологічної, філософської точки зору, навчання читання — досить складна для

дитини діяльність [8]. Серед складових дитячого читання варто відзначити розвиваючий початок читання, взаємозв'язок читання з письмом, грамотою, формування потреб стійкого інтересу до читання як виду творчої діяльності, до книги, до отримання інформації.

Багато років керівництво читанням було ядром бібліотечної педагогіки і, варто визнати, мало як позитивний, так і негативний вплив, оскільки носило агітаційно-пропагандистський характер. Бібліотекар володів монополією впливати на свідомість дитини, пропонуючи їй ту книгу, яку він вважав необхідною. М. Рубакін зазначав, що рекомендація книг повинна бути не чим іншим, як організованою свободою їх вибору: «Можливо, потрібно протестувати проти керівників читання в ім'я вільної свободи вибору особистістю, боронити інтереси кожної особистості від їх впливу і від них самих» [9].

У літературі описано багато прикладів такого впливу. Наприклад, Ф. Іскандер в оповіданні «Чік і Пушкін» зазначає: «Вона (бібліотекар) завжди хитруючи нав'яже і “упхне” не ту книгу, яку сам хочеш прочитати, а ту, яку вона хоче дати. Вона завжди висміювала спроби Чіка відстоювати свої смаки» [9]. Автор даної статті теж неодноразово ставала свідком керівництва читанням з боку бібліотекаря, що й вплинуло на вибір подальшої професії, оскільки хотілось читати те, що хочеш сам.

Протягом останніх двадцяти років теорія керівництва читанням поступово переростає у концепцію бібліотечної педагогіки, реалізуючи педагогічний підхід до процесу взаємодії бібліотекаря і читача в рамках бібліотечного обслуговування, а термін «керівництво читанням» замінюється терміном «бібліотечне обслуговування», тим самим змінюється і зменшується педагогічна функція бібліотек, стаючи сферою послуг бібліотеки.

О. Кабачек визначила бібліотечну педагогіку як унікальну лабораторію, яка оперує всім кращим, що є в педагогіці, і базується на добровільності дитини, на її потребі у спілкуванні, у вільному читацькому виборі книги, навчанні орієнтуватися у книжковому світі [7; 9].

Наукова дисципліна «Бібліотечна педагогіка» — досягнення вітчизняної і світової педагогіки. Реалізується вона вчителем, бібліотекарем у процесі читання, завдяки чому пізнається нове знання не тільки за рахунок інформації, яка міститься в книзі, але й завдяки її рефлексії — творчій переробці, осмисленню змісту книги. Пізнавальна діяльність учнів здійснюється у процесі читання, має цілеспрямований характер і цінність, оскільки спілкування з книгою розширює знання в галузі культури, розвиває пам'ять, уяву, навчає, виховує. В основу бібліотечної педагогіки покладені основні принципи роботи з книгою, підручником.

У наш час бібліотечна педагогіка присутня в усіх видах діяльності школярів, сприяє цілеспрямованому забезпеченню інтересів читачів доступом до знань та інформації. Вся бібліотека — педагогічна система, спрямована на виховання і освіти користувачів. Бібліотечна педагогіка реалізується різними формами, методами і прийомами при безпосередньому спілкуванні, через формування бібліотечних фондів, довідково-бібліографічного апарату (ДБА), з дотриманням основних дидактичних принципів навчання. Важливий принцип сучасної бібліотечної педагогіки — рівноправне партнерство читача і бібліотекаря в бібліотечному педагогічному процесі. При цьому бібліотекар виступає як педагог-організатор самостійної роботи читачів у бібліотеці. Бібліотечній педагогіці притаманна освітня функція — розширення кругозору дітей, розкриття доступу до всіх багатств знань, через довідкові видання та енциклопедії, в тому числі і засобами мережі Інтернет, підтримка шкільної програми (серед форм: тематичні огляди, перегляди книжкових виставок, лекції, бесіди, диспути, дискусії). Навчальна функція бібліотеки полягає у проведенні системи бібліотечних уроків, створенні спеціальних пам'яток методично-практичного характеру, консультацій з певних питань, формуванні навичок роботи з різними джерелами (книгами, періодичними виданнями, інтернет-ресурсами). На сучасному етапі важливим є формування у користувачів навичок інформаційної культури (пошук, аналіз, синтез інформації, її узагальнення та правильне оформлення). У бібліотечній літературі спостерігається навіть підміна понять «читач» на «користувач».

На жаль, відсутність у фондах більшості шкільних бібліотек сучасного фонду художньої літератури не дає їм змоги у повній мірі виконувати виховну функцію. Допомагають у реалізації цієї функції такі форми роботи: обговорення книг, голосні читання, бесіди, читацькі конференції, усні журнали, написання читацьких відгуків, участь у гуртковій роботі бібліотеки, створення списків рекомендованої літератури. Поряд із бібліотечною педагогікою досліджують її об'єкти (читачів, книгу) інші універсальні дисципліни: бібліотечна філософія, бібліософія, бібліофутурологія, бібліотечна етика, бібліотечна психологія, бібліосоціологія.

Бібліотечна філософія — наука про основне призначення бібліотеки, її місію, система ідей, поглядів на мету і принципи організації бібліотечної діяльності. М. Рубакін зазначав, що бібліотечна справа не філософія книжкових полиць, а філософія знань [9]. Філософія бібліотеки, на думку А. Ванеєва, — наука про найбільш загальні теоретично-світоглядні проблеми бібліотекознавства [5]. Бібліософія — наука, яка розглядає з духовної точки зору проблеми, пов'язані з вивченням книги, читання і бібліотеки. Структура бібліософії: філософія світу про книгу, читання, бібліотеку, філософія писемності, онтологія книги і бібліотеки, філософія бібліотекознавства, філософія читання, філософські аспекти бібліопсихології і бібліоархітектури, філософські проблеми книги і бібліотеки в епоху глобалізації. Суміжною до бібліотечної педагогіки є бібліофутурологія, яка трактується як самопізнання і на його основі створення індивідуального бібліософського стилю [4; 10].

В останні роки активно досліджується бібліотечна етика, яку розуміють як міждисциплінарний розділ бібліотекознавства, що виник у ХХ ст. і включає питання моральних принципів, норм стосовно бібліотечної діяльності, предмет професійної етики бібліотекаря, його моральні стосунки. Норми бібліотечної етики специфічні, вони відображають особливості соціального контексту (наприклад, у різних країнах світу є кодекси етики бібліотекаря), під час вивчення цієї дисципліни розглядають різні види бесід, перш за все бесіду з читачами при записі у бібліотеку, вирішення конфліктних, психологічних ситуацій у читальному залі, при видачі літератури додому, в процесі довідково-бібліографічного обслуговування. Предметом досліджень є бібліотечна конфліктологія, природа і причини конфліктів у бібліотеці, а також їх попередження та методи вирішення [2].

Бібліотечна психологія досліджує розвиток психіки, рефлекторну теорію психіки, свідомість і особистість, психічні процеси і стани, відчуття, сприйняття, увагу, психологію бібліотечного працівника, його пам'ять, мислення, інтуїцію та уяву. Окремий розділ цієї науки присвячено мові бібліотекаря у бібліотечній роботі, його професійній спостережливості, вияву емоцій і почуттів, емоціональній саморегуляції.

Цікаво визначаються взаємини користувача з бібліотечним працівником, ставлення читачів до бібліотеки взагалі. Один з розділів — соціально-психологічні аспекти бібліотечної діяльності, зокрема: оцінка особистості читача, встановлення і розвиток психологічних контактів, отримання необхідної інформації від читача, проведення бесіди з читачами, психологія навчання читачів інформаційній культурі, психологія виховання основ культури читання, останнім часом також психологія освоєння читачами інформаційних технологій.

Бібліопсихологія — це психологія бібліотечної праці, професіограми спеціальностей бібліотечних працівників, формування особистості бібліотечного працівника. Досить близькі до бібліотечної педагогіки — психологія читача, психологічні характеристики основних читацьких груп: читачі — учні, студенти, читачі — наукові працівники, читачі — спеціалісти, читачі, які не працюють.

Об'єктом бібліопсихології є вікові та психологічні, психофізіологічні особливості читачів (діти дошкільного та молодшого шкільного віку, підлітки, молодь та дорослі, люди пенсійного віку), психологічні особливості читачів з особливими потребами, психологічні основи попередження правопорушень (термінів повернення та ушкоджень літератури, попередження крадіжок бібліотечного фонду та ін.).

Окремо розглядається психологія роботи керівника бібліотечного колективу, соціально-психологічні особливості бібліотечного колективу, фемінізація бібліотечної професії й особливості роботи керівника у жіночому колективі, соціально-психологічні особливості роботи керівника з молодими кадрами, працівниками пенсійного віку.

Бібліосоціологія — напрям соціологічного знання, який вивчає причини і наслідки кількісного і якісного складу творів друку, закони життя книги, її еволюцію в цілому. Соціологія книги — галузь соціології культури, яка вивчає закономірності створення і функціонування в суспільстві друкованих творів, вплив книги на соціокультурні процеси [3; 4].

Таким чином, бібліотечна педагогіка та суміжні з нею науки присутні у всіх видах діяльності бібліотеки, сприяють цілеспрямованому і відповідному інтересам читачів доступу до знань та інформації, впливаючи через книгу і читання на внутрішній світ кожної особистості. Сьогодні бібліотека — це соціальний інститут з яскраво вираженою педагогічною спрямованістю, що закладає фундамент загальнолюдської культури особистості, залишається важливим компонентом культурно-освітнього простору, виконуючи свою місію, яка полягає у наданні користувачам всіх видів друкованої, рукописної, електронної інформації. Як динамічний соціокультурний інститут бібліотека постійно розвивається, активно реагує на зміни в суспільстві, запити користувачів інформації, використовуючи форми, методи і засоби бібліотечної педагогіки.

ДЖЕРЕЛА

1. *Айзенберг А.Я.* О содержании курса «Библиотечная педагогика» / А.Я.Айзенберг // Советское библиотечное дело. — 1985. — № 1. — С. 88–90.
2. *Алтухова Г.А.* Профессиональная этика библиотекаря : учеб. пособ. / Г.А. Алтухова. — М., 2001.
3. *Балика Д.* Библиотека в свете современной педагогики / Д.А. Балика. — Ленинград, 1926.
4. *Балика Д.А.* Библиологическая педагогика / Д.А. Балика. — К., 1923.
5. *Ванеев А.Н.* Развитие библиотечной мысли / А.Н. Ванеев. — М. : Книга, 1980. — 232 с.
6. *Волкова С.И.* Руководство чтением : учеб. пособ. / С.И. Волкова. — Х., 1989.
7. *Збаровская Н.В.* Библиотечная педагогика как научная дисциплина / Н.В. Збаровская // Библиотечное дело. — 2006. — № 2. — С. 118–125.
8. *Лысикова Н.П.* Современная библиотека и образование: социокультурный аспект / Н.П. Лысикова, О.И. Алимаева, Н.Р. Вакулич. — М., 2009.
9. *Тихомирова И.И.* На путях к возрождению библиотечной педагогики / И.И. Тихомирова // Школьная библиотека. — 2009. — № 9-10. — С. 81–86.
10. *Терешин В.И.* Библиотека — педагогическая система / В.И. Терешин // Библиотечное дело. — 1998. — № 5. — С. 49–54.
11. *Хавкина Л.Б.* Руководство для небольших библиотек / Л.Б. Хавкина. — М., 1917.

О.Е. Матвийчук. **Библиотечная педагогика**

В статье освещается процесс руководства чтением как основной принцип библиотечной педагогики. Уточнена суть понятий «библиотечная педагогика», «библиопсихология», «библиософия». Проанализированы взгляды исследователей на развитие библиотечной педагогики, ее форм и методов.

Ключевые слова: библиотечная педагогика, руководство чтением, библиотека, библиопсихология, библиософия.

О. Matviychuk. **Library Pedagogy**

The article highlights the process of guidance reading as a basic principle of library pedagogy. It is introduced such concepts as "library education", "bibliopsychology", "bibliosofy". It analyzes the views of researchers on the development of library pedagogy, its forms and methods.

Key words: library pedagogy, guidance reading, library, bibliopsychology, bibliosophy.

УДК 37.048.4:008-057.87

О.В. Попчук,

*викладач кафедри документальних комунікацій
Рівненського державного гуманітарного університету*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ: ЦІННІСНО-РЕГУЛЯТИВНИЙ АСПЕКТ

У статті обґрунтовано сутність ціннісно-регулятивного компонента професійної культури майбутніх документознавців, охарактеризовано показники його сформованості, висвітлено результати дослідження означеного компонента.

Ключові слова: професійна культура документознавця, ціннісно-регулятивний компонент професійної культури, професійні цінності, професійні ідеали, мотиви та цілі професійної діяльності, моральність.

На сучасному етапі розвитку теорії і практики помітно зростає інтерес до проблеми професійної культури, що зумовлено суспільною потребою у фахівцях високого культурного рівня, які володіли б умінням ефективно вирішувати професійні та життєві завдання, сприяти в такий спосіб прогресу в межах власного професіогенезу, певної професійної галузі та суспільства в цілому. Практична та теоретична значущість проблеми професійної культури загалом та професійної культури документознавців зокрема зумовила зростання до неї наукового інтересу дослідників.

У наукових дослідженнях, присвячених проблемі професійної культури представників різних сфер діяльності (М. Ананченко, Д. Аврамов, В. Безбородий, К. Бурлаков, І. Герасимова, Н. Гончарова, Г. Золотова, І. Зязюн, Т. Іванова, Д. Калинкін, С. Климова, В. Ковальчук, Н. Крилова, І. Михайличенко, А. Новиков, К. Островський, О. Повіданчик, С. Рибін, В. Сластьонін, С. Сливка Т. Щеголева), зокрема сфери документознавства (І. Баштанар, С. Дубова, Н. Гайсинюк, Р. Коканова, О. Матвієнко, Н. Назаренко, Ю. Палеха), вона постає як багатоаспектна категорія, що характеризує водночас ступінь оволодіння особистістю специфічним видом професійної діяльності, рівень її професійного становлення, особливості перебігу професійної діяльності, спосіб реалізації сутнісних сил і творчих здібностей у ході професійної діяльності.

На наш погляд, проблему професійної культури доцільно аналізувати на перетині принаймні двох загальніших проблем: культури (зокрема, культури особистості) та змісту професійної діяльності документознавця. Інтегрування сутнісних ознак цих феноменів сприяє розумінню досліджуваного явища як інтегрованого результату особистісного розвитку щодо сформованості загальної ерудиції, розумових і творчих потенціалів, ціннісного осягнення й практичного оволодіння професією, що уможливорює усвідомлене, цілеспрямоване та відповідне вимогам професії виконання інформаційно-технологічної, документно-комунікаційної, інформаційно-аналітичної, інформаційно-управлінської діяльності, забезпечення процесів документування, а також спрямованості на особистісне самовдосконалення з метою забезпечення професійного зростання.